

Ohjelmistoarkkitehtuurit

Ohjelmistokehykset

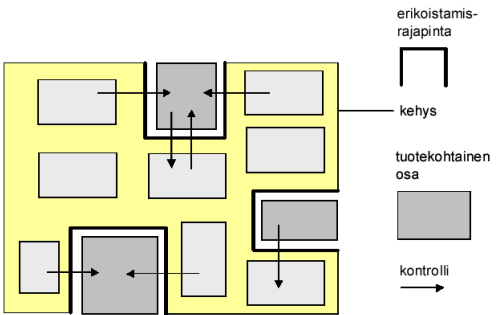
13.10.2016 581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit 1

Ohjelmistokehykset (software frameworks)

- | Osittain abstraktiksi jätettyjä **ohjelmistorunkoja**, joita eri tavoin täydentämällä saadaan rakennettua kokonaisia uusia sovelluksia tai sovelluksen osia
- | Tavoitteena laajamittainen ja systemaattinen ohjelmistojen (sekä koodin että yleisrakenteen eli arkkitehtuurin) **uudelleenkäyttö**
 - | Suosittu tekniikka tuoterunkoarkkitehtuurien toteuttamiseksi
- | Olioperustaisissa kehyksissä **ohjelmistorunko** = kokoelma luokkia, komponentteja ja rajapintoja
 - | Ohjelmistokehykset sisältävät ohjelmakoodia, joten ne ovat sidoksissa ohjelmointikieleen
 - | Kehys on usein osa laajempaa *ohjelmistoalustaa* (platform) ja kehykseen voi kuulua omia työkaluja ja apuvälineitä

13.10.2016 581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit 2

Ohjelmistokehykset

erikoistamis-
rajapinta

kehys

tuotekohtainen
osa

kontrolli

13.11 581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit 3

Ohjelmistokehykset

- | Kehykset eroavat (luokka-, funktio-) *kirjastoista* (library)¹
 - | *Inversion-of-control*: kehyksen sisäänrakennettu koodi ja sen logiikka ohjaa sovelluksen suoritusta (kontrollinkulkua), ei sovelluskohtainen koodi kuten luokkakirjastoja käytettäessä
 - | *Oletustoiminnallisuus*: kehys tarjoaa käyttökelpoista oletustoiminnallisuutta, ei pelkästään tynkätoteutuksia (no-ops, stubs)
 - | *Laajennettavuus*: kehyksen käyttäjä voi valikoiden syrjäyttää, erikoistaa tai lisätä kehyksen tarjoamaa toiminnallisuutta oman sovelluksena tarpeisiin kehyksen tekijän etukäteen määrittämällä tavoilla
 - | *Kehyksen muuttumaton koodi*: kehyksen koodia ei ole (yleensä) tarkoitettu käyttäjän muutettavaksi - paitsi laajentamalla sitä tietyillä tavoilla erikseen määrättyissä kohdissa (kts. edellinen kohta)

[1] http://en.wikipedia.org/wiki/Software_framework

13.10.2016 581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit 4

Ohjelmistokehykset

- | Ohjelmoijan näkökulmasta usein: Kehys = API
 - | Teknisesti ajatellen kehys yleensä sisältää ja tarjoaa useita API:ja (rajapintoja) eri tarkoituksiin
 - | Rajanveto ei aina käytännössä ole kovin selvä, käytännössä monia kehyksiä kutsutaan yksinkertaisesti API:ksi
- | Ensimmäinen laajalti käytetty ohjelmistokehys: Smalltalk-80-ympäristön *Model-View-Controller*
 - | Alkuperäisen Model-View-Controller-kehyksen arkkitehtuurin pohjalta määritelty MVC-arkkitehtuurityyli
- | Erityisesti käyttöliittymätoteutukseen on kehitetty useita kehyksiä työasemasovelluksiin, web-sovelluksiin, useille eri ohjelmointikielille, kaupallisia – ei kaupallisia

13.10.2016 581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit 5

Ohjelmistokehykset

- | Kehys voi olla kokonaisvaltainen koko sovellusta hallitseva tai osittaisongelmaan tarkoitettu tukikehys
 - | esim. käyttöliittymäkehykset rajautuvat käyttöliittymän toteutukseen, Java Enterprise Edition tarjoaa puitteet ja tuen kokonaisten yritysjärjestelmien toteuttamiseen
 - | Ns. *sovelluskehykset* on tarkoitettu tietyn tyyppisten sovellusten toteuttamiseen
 - | Androidissa Java-sovelluksen rakenteen määrää ohjelmistokehys, joka on osa laajempaa käyttöjärjestelmään sisään rakennettua sovellusarkkitehtuuria
- | Ohjelmistokehys ei ole valmis ohjelmistototeutus, vaan toteutus saadaan aikaan kehystä täydentämällä tai mukauttamalla

13.10.2016 581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit 6

Ohjelmistokehykset

- Ohjelmistokehyksen **erikoistaminen** (framework specialization, framework adaptation) = ohjelmiston (osan) toteuttaminen täydentämällä kehyyksen tarjoamaa ohjelmarunkoa
 - Abstraktien luokkien erikoistaminen,
 - Toiminnallisuuden koostaminen kehyyksen konkreettisista luokista
- Sovelluskehys** (application framework) = kehys, josta voidaan erikoistaa kokonainen sovellus
- Komponenttikehys** (framelet) = "minikehys", jonka erikoistamisen tuloksena syntyy yksittäinen komponentti

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

7

Ohjelmistokehykset

- Laajennoskohta, variaatiopiste** (hot spot, variation point) = kehyyksen "aukko kohta", jota täydentämällä voidaan sovelluksen puolella varioida ja/tai ottaa käyttöön tietty kehyyksen toiminnallisuus/ominaisuus
- Erikoistamisrajapinta** (specialization interface) = laajennoskohtien ja niihin liittyvien vaatimusten kokoelma
 - Kehyyksen erikoistamisrajapinta on tyypillisesti paljon monimutkaisempi kuin yksittäisen komponentin rajapinta
 - Erikoistamisrajapinnan laajennoskohtien välillä on riippuvuuksia, joiden ymmärtäminen on edellytys kehyyksen oikealle käytölle

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

8

Ohjelmistokehykset

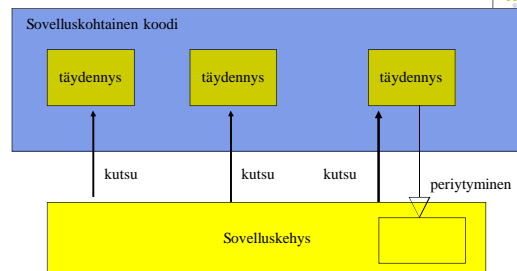
- Erikoistamiseen voidaan käyttää esim.
 - rajapintojen toteutusta
 - periytymistä ja syrjäyttämistä (jos kieli tarjoaa)
 - olioiden luontia ja kompositiota
 - geneerisiä rakenteita
 - myöhäistä sidontaa ja sitä tukevia rakenteita
- Sovelluskehyyksissä **päälogiikasta vastaa kehys** ja sovelluskohtaiset erityistoimet toteutetaan täydennyksinä

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

9

Ohjelmistokehykset

Kutsuissa käytössä ns. käänteinen kutsurakenne =
kehys kutsuu dynaamista sidontaa
hyväksikäyttäen sovelluskohtaisia täydentäviä moduleja
(Hollywood-periaate: don't call us we call you)

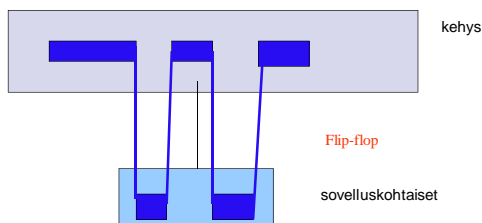
13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

10

Ohjelmistokehykset

Kehyksissä ohjelman kontrollia ohjaavat vuoroin kehys vuoroin sovelluskohtaiset täydennykset

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

11

Ohjelmistokehykset

- Kehyksissä sovelletaan tyypillisesti suunnittelumalleja (design patterns) erilaisten hyvinä pidettyjen asioiden aikaansaamiseksi
 - Joidenkin mallien soveltaminen on välttämätöntä kehyyksen erikoistamismahdollisuuksien kannalta
- Kehyyksen koodi sisältää tyypillisesti useiden suunnittelumallien ilmentymiä
 - "Alkuperäiset" suunnittelumallit on "löydetty" analysoimalla olemassa olevia kehyyksiä (esimerkiksi Smalltalk, HotDraw)
 - Suunnittelumallit sopivat usein kehysten dokumentointiin [Johnson, 1992]
- Suunnittelumalleissa on tyypillisesti kehyyksen kuuluva osa (esim. abstraktit luokat) ja tuotekohtainen osa (esim. vaihtuvat konkreettiset luokat)

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

12

(Olio-)Ohjelmistokehykset

- Eri tyyppisiä kehyksiä:
 - Abstrakti kehys
 - Muunneltava kehys (white box framework)
 - Pistokekehys (plugin framework)
 - Koottava kehys (black box framework)

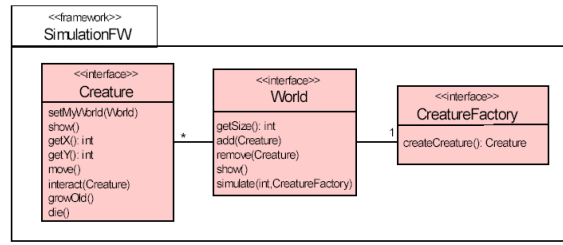
13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

13

(Olio-)Ohjelmistokehykset

- Abstrakti kehys: vain abstrakteja luokkia (tai rajapintoja); ei toiminnallisuutta
- vuorovaikutus on toteutettava sovelluskohtaisesti

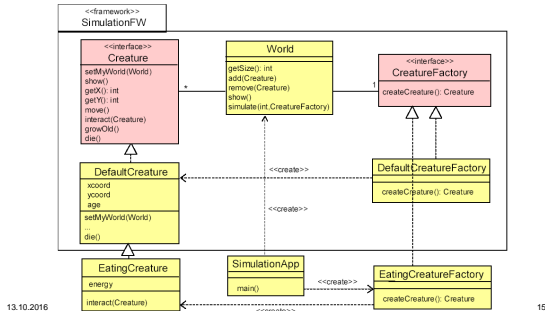
13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

14

(Olio-)Ohjelmistokehykset

- Muunneltava kehys: Tarjoaa rajapinnat ja ohjelman päälogiikan
- Myös periminen ja syrjäyttäminen erikoistamistekniikoina

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

15

(Olio-)Ohjelmistokehykset

- Muunneltavan kehyksen yhteydessä kehyksen käyttäjän on oltava hyvin perillä kehyksen toiminnasta kyetäkseen käyttämään sitä
- Metodien väliset riippuvuudet voivat aiheuttaa ongelmia. Yhden syrjäyttäminen voi edellyttää jonkin toisenkin syrjäyttämistä, jolloin luokkien määrän kasvaa nopeasti.

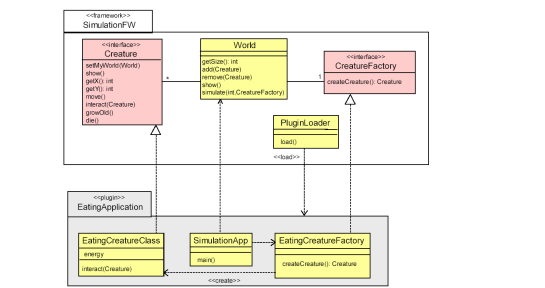
13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

16

(Olio-)Ohjelmistokehykset

- Pistokekehys: erikoistetaan (mittei yksinomaan) rajapintoja; erikoistus tarjotaan yhtenäisenä plugin-komponenttina, esim Eclipse plugins

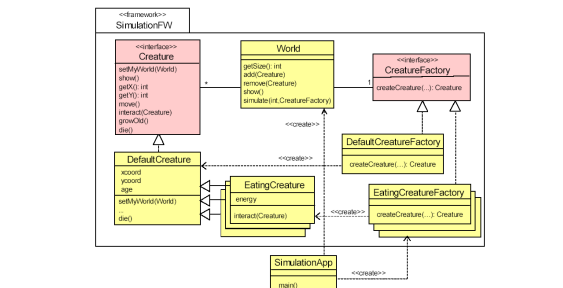
13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

17

(Olio-)Ohjelmistokehykset

- Koottava kehys: Koostetaan sovellus kehyksen tarjoamista valmiista komponenteista; ei takaisinkutsuja sovelluskoodiin

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

18

(Olio-)Ohjelmistokehykset

- Koottavat kehykset
 - Uutta toiminnallisuutta saadaan yhdistelemällä tarjolla olevia olioita uusin tavoin ja säätämällä toimintaa parametrein
 - Perintä korvataan toimintojen delegoinnilla ja parametroinnilla

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

19

(Olio-)Ohjelmistokehykset

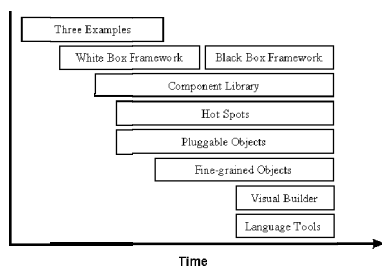
- Koottavat kehykset ...
 - Käyttäjän ei tarvitse tuntea kehyksen sisäisiä yksityiskohtia, mutta on tiedettävä millaisia olioita voi luoda ja miten niitä voi kytketäan toisiinsa.
 - Luotavien olioiden luokat ovat valmiiksi määriteltyjä. Luotavaan olioon voi vaikuttaa parametreilla.
 - Koottavat kehykset (black-box) ovat yleensä helpompikäyttöisiä kuin läpinäkyvät kehykset. Toisaalta niitä on vaikeampi kehittää koska kehittämisessä pitää varautua monipuolisemmin eri käyttötilanteisiin.
 - Koska joustavuudella on ennakkomäärittelyn asettamat rajat, eivät koottavat kehykset voi soveltamisalueeltaan olla kovin laaja-alaisia

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

20

Ohjelmistokehyksen evoluutio

Kehyksen elinkaaren aikana tyypillisesti esiintyviä "patteerjeja"
 Roberts: <http://st-www.cs.illinois.edu/users/droberts/evolve.html>

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

21

Ohjelmistokehysten riskejä

- Tekninen vaativuus ja monimutkaisuus
 - Arkkitehdin tunnettava hyvin sovellusalue ja joustavuuteen liittyvät oliotekniikat (esim. suunnittelumallit)
 - Abstraktius voi tehdä kehyksestä erikoistajille hankalasti ymmärrettävän
- Kehysten yhdistely voi olla ongelma
 - Mitä tehdään, jos halutaan käyttää useampaa kehystä, joista kukin määrittelee pääkontrollisilmukan?

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

22

Ohjelmistokehysten riskejä

- Monoliittisuus
 - Kehys saattaa kasvaa suureksi ja hallitsemattomaksi
- Laadullinen varianssi
 - Variaatiopisteet liittyvät useimmiten toiminnallisuuden muokkaamiseen
 - Laatuominaisuuksia variointi sen sijaan yleensä hankalaa (esim. tietoturvan lisääminen, suorituskyvyn optimointi, ...)
- Dokumentointi
 - Olennaista on erikoistamisrajapinnan kuvaus
 - Tälle ei kuitenkaan vakiintunutta kuvaustapaa

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

23

Ohjelmistokehysten riskejä

- Toteutuksen ongelmia
 - Joustavien ratkaisujen toteuttaminen edellyttää asiantuntemusta (esim. suunnittelumallit auttavat)
 - Joustavuus $\hat{=}$ monimutkaisuus, abstraktit käsitteet
 - Ylläpito vaativaa
 - Testaus? (vrt. tuoterunkojen testaus)
- Käytön ongelmia
 - Miten kehysten käyttö pitäisi dokumentoida?
 - Keittokirjat (cookbooks)
 - Suunnittelumallipohjainen dokumentointi
 - Riittääkö tavanomainen dokumentaatio erikoistamisrajapinnan kuvaukseen?
 - Työkalutuki sovellusten rakentamiseen

13.10.2016

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

24